

Sexeverschillen in angst voor de tandheelkundige behandeling

A. de Jongh, tandarts
M.E.A. Stouthard, psychologe
Joh. Hoogstraten, methodoloog

Samenvatting. De FAV, een angstvragenlijst waarbij gebruik gemaakt werd van foto's, werd voorgelegd aan bezoekers van twee tandheelkundige groepspraktijken en een groep eerstejaars psychologiestudenten. Bij één groep werd tevens het gedrag tijdens de tandheelkundige behandeling geobserveerd. Slechts éénmaal rapporteerden vrouwen significant meer angst dan mannen. Dit verschil in angst rapportage bleek echter niet tot uitdrukking te komen in het verschil in gedrag tussen beide sexen. Naar aanleiding van de gevonden resultaten rijst de vraag of het vaak geconstateerde verschil in angst tussen mannen en vrouwen op een structureel verschil of op een verschil in rapportage berust.

DE JONGH A, STOUTHARD MEA, HOOGSTRATEN Joh. Sexeverschillen in angst voor de tandheelkundige behandeling. Ned Tijdschr Tandheelkd 1991; 98: 156-7.

Uit de vakgroep Sociale Tandheelkunde en Voorlichtingskunde van het Academisch Centrum Tandheelkunde Amsterdam (ACTA).

Trefwoorden: **Sociale tandheelkunde** – Angst

Datum van acceptatie: 15 oktober 1990.

Adres: Mw. dr. M.E.A. Stouthard, ACTA, Louwesweg 1, 1066 EA Amsterdam.

1 Inleiding

Onder vrouwen wordt significant meer angst voor de tandheelkundige behandeling gevonden dan onder mannen, zowel in Nederland als daarbuiten.¹⁻⁶ Kunnen we hieruit ook concluderen dat vrouwen ten aanzien van de tandheelkundige behandeling banger zijn dan mannen? Ofschoon vrouwen aangeven angstiger te zijn dan mannen blijkt niet dat vrouwen minder regelmatig de tandartspraktijk bezoeken. Integendeel, van de vrouwen gaat een groter deel regelmatig naar de tandarts dan van de mannen.^{5,7}

In het onderhavige onderzoek werden angstscores van mannen en vrouwen uit drie verschillende steekproeven met elkaar vergeleken. Daarnaast werd in één van de groepen het gedrag van beide sexen tijdens de tandheelkundige behandeling geobserveerd. Beoogd werd een bijdrage te leveren aan de discussie omtrent de aard en oorzaak van de geconstateerde verschillen in angstniveau tussen mannen en vrouwen. Het betreft hier een niet eenvoudig probleem. Schuurs *et al* spreken in hun artikel zelfs van een 'interessante maar welhaast onmogelijk op te lossen vraag'.⁸

2 Materiaal en methode

Angst voor de tandheelkundige behandeling werd gemeten aan de hand van de Foto Angst Vragenlijst (FAV),⁹ voorgelegd in drie steekproeven. (Groep I bestond uit 87 tandartspatiënten, 50 mannen en 37 vrouwen, van de groepspraktijk in Den Burgh, Texel. Groep II bestond uit 106 patiënten van een tandheelkundige groepspraktijk in Amsterdam, 50 mannen en 56 vrouwen. Groep III bestond uit 75 eerstejaars psychologiestudenten van de Universiteit van Amsterdam. Het ging hierbij om 20 mannelijke en 55 vrouwelijke studenten. De FAV-scores betreffen een gemiddelde waarde met

betrekking tot tien tijdstippen rond het tandartsbezoek, variërend van een maand tevoren tot direct na de behandeling, dus niet alleen het moment van behandelen.

Van de Texelse patiënten werd naast de zelfgerapporteerde angst het gedrag in de tandartsstoel beoordeeld. Drie tandartsen en drie assistenten gaven onafhankelijk van elkaar beoordelingen over zowel de 'gespannenheid' als de 'behandelbaarheid' van de patiënten. Hierbij werd gebruik gemaakt van een gestructureerde gedragsbeoordelingsschaal bestaande uit twee vragen met elk vier antwoordcategorieën.¹⁰ De minimale score van elke categorie is 1, de maximale score is 4.

3 Resultaten

De gemiddelde scores voor mannen en vrouwen van de drie steekproeven zijn weergegeven in tabel I. De vrouwen bleken consistent hoger te hebben gescoord dan de mannen. Drie t-toetsen wijzen uit dat dit verschil slechts significant is voor de Texelse steekproef.

Van de Texelse groep tandartspatiënten werd

tevens het gedrag tijdens de tandheelkundige behandeling beoordeeld. De overeenstemming tussen de beoordeling door de assistenten en door de tandartsen van het gedrag van mannen en vrouwen bleek groot. Voor gespannenheid werd een Pearson's correlatiecoëfficiënt $r = .78$ gevonden, terwijl voor de behandelbaarheid de samenhang $r = .84$ bedroeg. In tabel II zijn de scores met betrekking tot de gedragsobservaties weergegeven. De groep die voor een controlebezoek bij de tandarts kwam is uit deze analyse weggelaten, omdat we slechts geïnteresseerd waren in angstig gedrag tijdens de tandheelkundige behandeling.

De resultaten zijn getoetst met behulp van variantieanalyse. Significante verschillen in gedragsbeoordeling tussen mannen en vrouwen werden niet gevonden. De samenhang tussen gedragsbeoordelingen en de FAV-scores is goed te noemen voor de mannen en matig voor de vrouwen. De verschillen zijn echter niet groot.⁹

4 Discussie

De in het onderhavige onderzoek gevon-

Tabel I. Gemiddelde FAV-scores van de steekproeven voor mannen en vrouwen afzonderlijk en t-toetsen.

	groep I patiënten Texel		groep II patiënten Amsterdam		groep III psychologiestudenten	
	man	vrouw	man	vrouw	man	vrouw
N	50	37	50	56	20	55
gem	15,80	20,05	16,86	18,38	17,00	18,07
sd	6,27	6,75	6,59	6,05	6,10	5,33
t	-2,97		-1,23		-0,85	
df	85		104		73	
p	0,00		0,22		0,40	

N = aantal respondenten, gem = gemiddelde, sd = standaardafwijking, t = grootheid t-toets, df = aantal vrijheidsgraden, p = significantieniveau.

Tabel II. Beoordelingen van het gedrag van mannen (N=31) en vrouwen (N=24) in de Texelse steekproef.*)

Gedragbeoordeling	Mannen		Vrouwen	
	gem	sd	gem	sd
Assistente				
behandelbaarheid	1,52	0,93	1,54	0,78
gespannenheid	1,64	0,66	1,08	0,93
Tandarts				
behandelbaarheid	1,35	0,71	1,42	0,72
gespannenheid	1,77	0,62	1,04	0,81

gem = gemiddelde, sd = standaardafwijking.

*) De scores zijn gespiegeld.

den resultaten zijn slechts gedeeltelijk in overeenstemming met het algemeen gerapporteerde verschil in angstniveau tussen beide sexen. Alleen het verschil tussen mannen en vrouwen in Texel bleek significant.

Als het inderdaad zo is dat mannen minder angst ervaren dan vrouwen, dan zou dit logischerwijs ook tot uitdrukking moeten komen in verschillen in gedrag. Dit bleek echter niet het geval te zijn. Bij de Texelse tandartspatiënten werd het gevonden verschil tussen mannen en vrouwen in de zelfgerapporteerde angstscore niet in de beoordeling van het gedrag tijdens de tandheelkundige behandeling bevestigd. Deze bevinding maakt het minder aannemelijk dat het onderscheid in angstrapportage op basis van geslachtsgebonden persoonskenmerken ('Vrouwen zijn angstiger dan mannen') moet worden verklaard.

Een alternatieve verklaring voor het ontbreken van verschil in gedragsbeoordeling tussen mannen en vrouwen is dat de gebruikte gedragsbeoordelingsschaal te weinig specifiek is. Hierdoor kunnen gedragingen onvoldoende gedifferentieerd zijn gescoord om verschillen in gedrag voldoende tot uitdrukking te laten komen. Mogelijk zijn tandartsen en assistenten daarnaast beïnvloed door stereotype verwachtingen omtrent het gedrag van beide sexen en bleven eventueel bestaande verschillen daardoor achterwege.

De in het onderhavige onderzoek gevonden verschillen tussen de steekproeven zouden ook door sexerolverwachtingen kunnen worden verklaard. Mogelijk is er in de Texelse groep tandartspatiënten in het

algemeen meer sprake van een patroon, waarbij mannen geacht worden zich 'mannelijker' en vrouwen zich 'vrouwelijker' te gedragen dan in de Amsterdamse groep

tandartspatiënten en de psychologiestudenten. Dit zou erop kunnen wijzen dat er in deze groepen minder sprake is van een dergelijk verwachtingspatroon. Deze veronderstelling zou verder kunnen worden onderzocht door naast angst voor de tandheelkundige behandeling ook de trekken 'mannelijkheid' en 'vrouwelijkheid' te meten. In ander onderzoek is een verband aangetoond tussen angst voor de tandheelkundige behandeling en 'vrouwelijkheid'.¹¹

De redenering dat socioculturele factoren, zoals sexe-rolidentiteit, de angstrapportage van mannen en vrouwen beïnvloedt is niet onlogisch. Het individu dat naar de tandarts gaat brengt nu eenmaal een eigen verzameling aan emoties mee, niet alleen gekoppeld aan de eigen tandheelkundige geschiedenis, maar ook aan opvattingen over maatschappij, sexerol en identiteit.

Summary

SEX DIFFERENCES IN DENTAL ANXIETY

Key words: Behavioral dental science – Dental anxiety

Dental anxiety was measured by administering a questionnaire with photographs to patients of two dental practices and a group of psychology students. In one group of patients behavior was also observed. Although in all samples females reported more anxiety than males, the difference was significant in only one of the samples. The difference did not correspond with the difference in actual behavior of the two sexes. In the discussion the question is raised whether the commonly found difference in dental anxiety between males and females is due to a structural difference or merely reflects a difference in verbal response.

Literatuur

- ¹ STOUTHARD MEA, HOOGSTRATEN JOH, KOELE P. Kenmerken van angstige patiënten. Resultaten van een landelijke steekproef. Ned Tijdschr Tandheelkd 1988; 95: 352-4.
- ² SCHUURS AHB, DUIVENVOORDEN HJ, THODEN VAN VELZEN SK, VERHAGE F. Dental anxiety, the parental family and regularity of dental attendance. Community Dent Oral Epidemiol 1984; 12: 89-95.
- ³ BERGGREN U, MEYNERT G. Dental fear and avoidance: causes, symptoms and consequences. J Am Dent Assoc 1984; 109: 247-51.
- ⁴ KLEINKNECHT RA, KLEPAC RK, ALEXANDER LD. Origins and characteristics of dental fear. J Am Dent Assoc 1973; 86: 842-8.
- ⁵ NIPPERT RP, MEIER TH. Die Angst vor dem Zahnarzt: Ergebnisse einer Erwachsenenbefragung. Dtsch Zahnarztl Z 1987; 42: 939-43.
- ⁶ WARDLE J. Fear of dentistry. Br J Med Psychol 1982; 55: 119-26.
- ⁷ FANNING EA, LAPPARD PI. A survey of university students in South Australia part III: Attitudes to dental treatment. Australian Dent J 1973; 2: 20-2.
- ⁸ SCHUURS AHB, DUIVENVOORDEN HJ, THODEN VAN VELZEN SK, VERHAGE F, MAKES PC, EIJKMAN MAJ. Het lood in de schoenen gewogen I. Angstmetingen en sociodemografische variabelen. Ned Tijdschr Tandheelkd 1986; 93: 496-500.
- ⁹ STOUTHARD MEA, DE JONGH A, HOOGSTRATEN JOH. Angst voor de tandheelkundige behandeling: Het gebruik van foto's. Ned Tijdschr Tandheelkd 1991; 98: 152-5.
- ¹⁰ EIJKMAN MAJ, ORLEBEKE JF. De factor 'angst' in de tandheelkundige situatie. Ned Tijdschr Tandheelkd 1975; 82: 114-23.
- ¹¹ STOUTHARD MEA. Angst voor de tandheelkundige behandeling. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, 1989. Academisch proefschrift.